

आत्रेयी अपाला। इन्द्रः । अनुष्टुप्, १-२ पङ्क्तिः ।

क॒न्या॒३ वार॑वाय॒ती सोम॑मपि॒ स्नुता॑विदत् ।

अस्तं॑ भर॒न्त्यब्र॑वीदिन्द्रा॒य सुन॑वै त्वा श॒क्राय॑ सुन॑वै त्वा ॥ ८.०९१.०१

वा:- उदकम् । अवायती- आगच्छन्ती । स्नुतौ- मार्गे । सोमम् । अविदत्- लेभे । अस्तम्- गृहम् । भरन्ती- आहरन्ती । इन्द्राय- परमैश्वर्यसम्पन्नाय देवाय । शक्राय- शक्तिमते देवाय । त्वा- त्वां सोमम् । सुनवै- अभिषवं करिष्य इति । अब्रवीत्- अवदत् ॥१॥

अ॒सौ य एषि॑ वी॒रको॑ गृहं॒गृहं वि॒चाक॑शद् ।

इ॒मं ज॒म्भसु॑तं पिब॒ धाना॑वन्तं॒ कर॑म्भिण॒मपू॒पव॑न्तमु॒विथ॑नम् ॥ ८.०९१.०२

य:- यस्त्वम् । वीरकः- महावीरः । विचाकशत्- पश्यन् । गृहं गृहम्- प्रतिगृहम् । एषि- गच्छसि । असौ- स त्वम् । इमम्- एतम् । धानावन्तम्- धान्योपेतम् । करम्भिणम्- सक्तुमन्तम् । अपूपवन्तम् । उविथनम्- मन्त्रसंस्कृतम् । जम्भसुतम्- दन्तनिष्पन्नं सोमम् । पिब ॥२॥

आ च॒न त्वा॑ चि॒कित्सा॒मोऽधि॑ च॒न त्वा॑ ने॒र्मसि॑ ।

शनै॑रिव॒ शन॑कैरि॒वेन्द्रा॑येन्द्रो॒ परि॑ स्रव ॥ ८.०९१.०३

त्वा- त्वाम् । आ- आभिमुख्येन । चिकित्सामः- ज्ञातुमिच्छामः । त्वा- त्वाम् । न । अधि एमसि- अधिगच्छामः । शनैरिव शनकैरिव- मन्दं मन्दम् । इन्द्राय- परमैश्वर्यसम्पन्नाय । इन्द्रो- हृदयस्पर्शिन् क्लेदनशील रस । परि स्रव ॥३॥

कु॒विच्छ॑क॒त्कु॒वित्कर॑त्कु॒विन्नो॒ वस्य॑स॒स्कर॑त् । कु॒वित्प॑ति॒द्विषो॑ य॒तीरि॑न्द्रेण॒ संग॑माम॒है ॥ ८.०९१.०४

कुवित्- बहु । शकत्- अस्मान् शक्तान् करोतु । कुवित्- बहु । करत्- करोतु । कुवित्- बहु । नः-
अस्मान् । वस्यसः- सम्पद्वतः । करत्- करोतु । कुवित्- बहु । पतिद्विषः- पतिभिर्द्विष्टाः । यतीः-
गच्छन्त्यः । इन्द्रेण । सङ्गमामहै- सङ्गच्छामहै ॥४॥

इमानि त्रीणि विष्टपा तानीन्द्र वि रोहय । शिरस्तुतस्योर्वरामादिदं म उपोदरे ॥ ८.०९१.०५

इमानि- एतानि । त्रीणि । विष्टपा- स्थानानि । तानि । इन्द्र । वि रोहय- विशेषेण रोहितानि कारय ।
ततस्य- विस्तारभावनायुक्तस्य । शिरः- शीर्षोपलक्षितमेधास्थाकाशम् । विरोहय ।
अयमुपासनविषयः श्रीसत्यनारायणशास्त्रिणाऽस्मदभिमतेनोच्यते । विशालभावनया मूर्धनि
विस्तृताकाशध्यानेन आराममनुभवत्युपासक इति । मूर्धज्योतिषि सिद्धदर्शनमिति योगशास्त्रे ।
उर्वराम्- साधनभूमिकाम् । विरोहय । मे- मम । उपोदरे इदम्- उदरनिकटस्थं गुह्यं प्रजया
विरोहय ॥५॥

असौ च या न उर्वरादिमां तन्वंशं मम । अथो ततस्य यच्छिरः सर्वा ता रोमशा कृधि ॥ ८.०९१.०६

असौ- सा । नः- अस्माकम् । उर्वरा- भूमिका । या अस्ति । ताम् । आत्- अनन्तरम् । मम- मे ।
इमाम्- इदम् । तन्वाम्- तनुजातं गुह्यम् । अथ- अनन्तरम् । ततस्य- विस्तारभावनायुक्तस्य ।
यच्छिरः- शीर्षोपलक्षितमेधास्थाकाशमस्ति तत् । सर्वा- सर्वाणि । ता- तानि । रोमशा-
रोमोपलक्षितरुहाणि । शीर्षभूमिकाविषये प्रतिभाः । गुह्यविषये प्रजाः । कृधि- कुरु ॥६॥

खे रथस्य खेऽनसः खे युगस्य शतक्रतो । अपालामिन्द्र त्रिषूत्व्यकृणोः सूर्यत्वचम् ॥ ८.०९१.०७

रथस्य । खे- छिद्रे । अनसः- शकटस्य । खे । युगस्य- रथयुगस्य । खे । शतक्रतो- प्रभूतप्रज्ञ ।
इन्द्र । अपालाम्- पालकरहितामशरणामनन्यशरणामकिञ्चनामिति भावः । त्रिः- त्रिवारं निष्कर्षेण ।
पूत्वी- शोधयित्वा । सूर्यत्वचम्- दीप्ताम् । अकृणोः- अकरोः । रथो लक्ष्यप्रापकसद्वहणप्रतीकः ।
भूर्भुवःसुवःप्रतीकान्नप्राणमनसां शोधनार्थं त्रिवारशोधनम् । अध्यात्मसाधने यः श्रमोऽनुभूयते स एव

निष्कर्षः। तेन सुरूपापत्तिरध्यात्मसंसिद्धिरेव। परमैश्वर्यशक्त्याख्य इन्द्रः सद्वह्णप्रतीके रथे
अन्नप्राणमनसां शोधनाय त्रिवारं निष्कर्षाख्यतपसा सुरूपाख्यसिद्धिं दत्तवान् ॥७॥

Dr. Rangraji